

CHOWANNA

2014

TOM 2 (43)

Przedmiotem działalności technika czy też artysty, np. artysty-plastyka, jest materiał martwy [...]. Artysta-plastyk może według woli swej z materiału martwego wyczarować kształty, jakie zrodziły się w jego genialnej fantazji i myśli twórczej. Atoli wychowawca ma do czynienia z rozwijającym się życiem, wciąż innym, odmiennym, z jego dynamiką, z duszą dziecka, w której tkwią potencjalnie siły twórcze. Wychowawca nie może więc z góry za każdym razem przewidzieć, jakie będą wyniki jego działalności, ponieważ w grę wchodzi tu czynniki irracjonalne. Nie może kształtować osobowości dziecka według jakiegoś z góry przyjętego obrazu, ponieważ każdą osobowość cechuje nowość i wolność, pomimo że przyjmujemy istnienie wspólnego celu obiektywnego w wychowaniu.

Henryk Rowid
(„Chowanna” 1935)

W numerze między innymi

W stronę rozwoju
ludzkich potencjałów –
z perspektywy interdyscyplinarnej

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2014

CHOWANNA

2014

TOM 2 (43)

CZASOPISMO NAUKOWE INSTYTUTU PEDAGOGIKI
WYDZIAŁU PEDAGOGIKI I PSYCHOLOGII UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
POD PATRONATEM KOMITETU NAUK PEDAGOGICZNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK
PUBLIKOWANE OD 1929 ROKU
— PÓŁROCZNIK —

Rada Naukowa / Advisory Board

Jerzy Brzeziński (UAM), Olga Chyżna (Narodowy Uniwersytet w Kijowie, Ukraina), Maria Czerepaniak-Walczak (USz), Stanisław Juszczak (UŚ), Stanisław Kawula (UWM), Dana Knottova (Uniwersytet Masarykova w Brnie, Czechy), Wojciech Kojs (UŚ), Stefan M. Kwiatkowski (APS), Zbigniew Kwieciński (DSW), Henriette W. Langdon (San José State University, USA), Marilyn Langevin (University of Alberta, Kanada), Tadeusz Lewowicki (UŚ), Maria Machalova (Uniwersytet w Presove, Słowacja), Ewa Marynowicz-Hetka (UE), Krystyna Marzec-Holka (UKW), ks. Janusz Mastalski (UPJPII), Zbyszko Melosik (UAM), Pavel Muhlpachr (Instytut Interdyscyplinarnych Nauk w Brnie, Czechy), Aleksander Nalaskoski (UMK), ks. Marian Nowak (KUL), Stanisław Palka (UJ), Andrzej Radziejewicz-Winnicki (UZ), Isabella Reichel (Touro College, New York, USA), Andreas Schauder (Fachhochschule Nordwestschweiz, Bazylea, Szwajcaria), Ewa Solarczyk-Ambrozik (UAM), Tomasz Szkudlarek (UG), Eleonora Sapia-Drewniak (UO), Bogusław Śliwerski (APS), Wiesław Theiss (UW), Janina Wyczęsany (UP im. KEN), Shu-Lan Yang (National Pingtung University of Education, Tajwan)

Redaktorzy tematyczni / Subject editors

Małgorzata Górnik-Durose (psychologia zdrowia), Ewa Jarosz (pedagogika społeczna), Stanisław Juszczak (pedagogika mediów), Mirosława Knapik (arteterapia), Katarzyna Krasoń (dydaktyka), Eugenia Mandal (psychologia społeczna), Anna Nowak (pedagogika resocjalizacyjna), Beata Pitula (pedeutologia), Adam Stankowski (pedagogika specjalna), Agnieszka Stopińska-Pajak (historia wychowania, andragogika), Ewa Wysocka (teoria wychowania)

Redaktor tomu – część monograficzna / Contributing editor

Beata Dyrda

Zespół Redakcyjny / Editorial staff

Redaktor naczelna / Editor-in-chief: Ewa Syrek

Zastępca redaktor naczelnej / Deputy editor-in-chief: Agnieszka Stopińska-Pajak

Sekretarz / Secretary: Łukasz Michalski

Native speaker

David Oldroyd

Redaktor statystyczny / Statistical editor

Henryk Gacki

Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wydanie papierowe.

W formie elektronicznej publikacja dostępna jest w zasobach
Central and Eastern European Online Library (www.ceeol.com).

ISSN 0137-706X

(wersja drukowana)

ISSN 2353-9682

(wersja elektroniczna)

Publikacja finansowana przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego
oraz Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Adres Redakcji / Editorial address: Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego
ul. M. Grażyńskiego 53, 40-126 Katowice (pokój 224)
tel. 32 359 97 10, e-mail: chowanna@us.edu.pl
www.chowanna.us.edu.pl

Spis treści

Od Redakcji.	7
Wspomnienie (Ewa Jarosz).	9

Część monograficzna

W stronę rozwoju ludzkich potencjalności – z perspektywy interdyscyplinarnej (pod redakcją Beaty Dyrdy)

W stronę rozwoju ludzkich potencjalności – z perspektywy interdyscyplinarnej. Wprowadzenie w problematykę (<u>Beata Dyrda</u>)	13
Krzysztof J. Szmidt: Od potencjalności do transgresji historycznych – kreatywność na różnych poziomach	17
Joanna Szen-Ziemiańska, Maciej Karwowski: Uwarunkowania realizacji potencjału: od kreatywności do osiągnięć twórczych	41
Katarzyna Krasoń: Ekspresja somaestetyczna w aktualizacji potencjalności kreacyjnej dziecka	61
Wiesława Limont: Wrażliwość, intensywność a potencjał rozwojowy osób wybitnie zdolnych	81
Andrzej Sękowski, Tomasz Knopik: Psychologia mądrości – w trosce o integralny rozwój uczniów zdolnych	95
Teresa Giza: Wspieranie rozwoju zdolności uczniów w szkołach w Bułgarii – kierunki zmian	111

Ewa Wysocka: Postawy twórcze <i>versus</i> odtwórcze dzieci w młodszym wieku szkolnym i „ewolucja” tych postaw jako egzemplifikacja idei transgresji w edukacji szkolnej	127
Ewa Bielska: Tożsamość jako projekt refleksyjny a ambiwalencje jej statusu wobec matrycy władzy dyscyplinującej	153
Irena Pilch: Makiawelizm, narcyzm, psychopatia: ciemna triada jako próba opisanego osobowości eksploatatora	165
Irena Przybylska: Między uspołecznieniem a indywidualizacją – w stronę rozwijania potencjału emocjonalnego w edukacji	183
Monika Modrzejewska-Świgulska: Poczucie własnej skuteczności w rozwijaniu zdolności i uzdolnień uczniów w narracjach nauczycieli twórczości	197
Ryszarda Ewa Bernacka: Nonkonformizm jako cecha osobowości Polaków trzech pokoleń	215
Dorota Turska, Anna Wankiewicz: Kto sięga po „katalizator” rozwoju? Otwartość na doświadczenie i kontrola wolicjonalna uczestników programu Erasmus	235
Piotr Błajet, Beata Przyborowska: Krajowe Ramy Kwalifikacji z perspektywy rozwoju człowieka	253
Adam Roter: Wyczerpanie się potencjału państwa narodowego na rzecz potencjału mniejszości etniczno-regionalnych (przykład Górnego Śląska)	267

Studia i rozprawy

Ewa Jarosz: Przemoc wobec dzieci w Polsce. „Dwie strony medalu” – oficjalny zakaz a społeczna rzeczywistość	283
Joanna Łukasiewicz-Wieleba, Alicja Baum: Wykształcenie matki jako czynnik różnicujący rodzicielskie strategie rozpoznawania i rozwijania zainteresowań i zdolności dzieci	301
Danuta Słaba: Wokół zagadnienia refleksyjności w rozwoju człowieka dorosłego	321
Joanna Kapica-Curzytek: Kreowanie edukacji globalnej (planetarnej): utopijna iluzja czy rzeczywistość?	339

Recenzje, komunikaty, polemiki

Henry A. Giroux, Lech Witkowski: *Edukacja i sfera publiczna. Idee i doświadczenia pedagogiki radykalnej*. Przedmowa Zbigniew Kwieciński. Posłowie Tomasz Szkudlarek. Aneks Zbyszko Melosik, Bogusław Śliwerski. Kraków:

Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2010, 525 s., ISBN 978-83-7587-536-2 (Julita Orzelska)	357
Anna Gajdzica: <i>Portret zbiorowy nauczycieli aktywnych. Między zaangażowaniem a oporem wobec zmian</i> . Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013, 382 s. (23 schematy, 34 tabele, 69 wykresów), ISBN 978-83-7780-690-6 (Tatiana Kłosińska)	363
Konferencja O pedagogice Profesora Bogdana Suchodolskiego. W 110. rocznicę urodzin (Sosnowiec, 12 maja 2014 r.) (Maria Kycler)	369

Od Redakcji

Zapraszając Czytelników do lektury tomu drugiego „Chowanny” z 2014 roku, pragniemy podkreślić, iż naukowa redakcja części monograficznej pt. *W stronę rozwoju ludzkich potencjalności – z perspektywy interdyscyplinarnej* została przygotowana przez śp. dr hab. Beatę Dyrkę (1968–2014), znakomitego pedagoga, humanistkę, badaczkę procesów edukacyjnych, przyjaciela młodzieży, nauczyciela akademickiego z Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego.

Beata Dyrda odeszła od nas w marcu 2014 roku. Konstruując jeden z ostatnich owoców swojej naukowej pracy – część monograficzną niniejszego tomu – niejednokrotnie dawała wyraz troski o wysoką jakość włączanych w procedurę wydawniczą artykułów, a tym samym o merytoryczny pułap samego pisma. Niech zatem zamieszczone na inicjujących tom stronach wspomnienie o Zmarłej (które przygotowała dla Redakcji dr hab. Ewa Jarosz) przyjmie także wymiar redakcyjnych podziękowań za Jej zrozumienie i przychylność dla standardów, jakie stawia przed współczesnymi twórcami pisma jego tradycja.

Recenzenci

W roku 2014 teksty publikowane na łamach „Chowanny” recenzowali: Dorota Ekiert-Oldroyd, Maria Groenwald, Roman Leppert, ks. Janusz Mastalski, ks. Marian Nowak, Magdalena Piorunek, Katarzyna Popiołek, Isabella Reichel, Eleonora Sapia-Drewniak, Urszula Szuścik, Janina Uszyńska-Jarmoc

Dla Autorów

Szczegółowe informacje dotyczące nadsyłania tekstów oraz procedury wydawniczej znajdują się na stronie internetowej czasopisma: **www.chowanna.us.edu.pl**

Prenumerata

Zamówienia dotyczące prenumeraty „Chowanny” przyjmuje Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego: **zamowienia.wydawnictwo@us.edu.pl**

Redakcja
Barbara Konopka, Magdalena Starzyk

Projekt okładki i szaty graficznej
Tomasz Gut

Motyw graficzny na okładce i stronach tytułowych artykułów
Aleksander Herman

Korekta
Aleksandra Gaździcka

Łamanie
Grażyna Szewczyk

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0137-706X
(wersja drukowana)
ISSN 2353-9682
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 230 + 50 egz. Ark. druk. 23,5. Ark.
wyd. 26,5. Papier Sora Matt Plus 90 g vol. 1.2
Cena 38 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Czasopisma objęte patronatem
Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN lub jego zespołów:

BIULETYN HISTORII WYCHOWANIA
www.historiawychowania.amu.edu.pl/biuletyn.html

CHOWANNA
www.chowanna.us.edu.pl

PAREZJA
Czasopismo Forum Młodych Pedagogów
przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN
www.parezja.uwb.edu.pl

PEDAGOGIKA SPOŁECZNA
<http://pedagogium.pl/wydawnictwo/pedagogika-spoleczna.html>

PROBLEMY WCZESNEJ EDUKACJI
www.pwe.ug.edu.pl

PRZEGLĄD PEDAGOGICZNY
www.przeglادpedagogiczny.ukw.edu.pl

ROCZNIK PEDAGOGICZNY
www.staff.amu.edu.pl/~pedszkol/rocznik_pedagogiczny

STUDIA PEDAGOGICZNE
<http://spedagogiczne.ptp-pl.org>

STUDIA Z TEORII WYCHOWANIA
http://nowa.chat.edu.pl/skroty/studia_z_teorii_wychowania.htm

Więcej o książce

CENA 38 ZŁ
(+VAT)

ISSN 2353-9682

